

Tytuł

Obraz przemysłowego Zagłębia Dąbrowskiego w pieśniach

Rozwinięcie tytułu

O pieśniach zawodowych z Zagłębia Dąbrowskiego

W skrócie

Zapoznanie uczniów z zanikającym dzisiaj folklorem robotniczym – głównie górniczym, który dominował w xx-wiecznym repertuarze zespołów z Zagłębia Dąbrowskiego. Omówienie pieśni oraz zapoznanie z postacią folklorysty – Adolfa Dygacza.

Obszary tematyczne/słowa kluczowe

- folklor muzyczny Zagłębia Dąbrowskiego
- pieśni zawodowe
- folklor robotniczy
- górnictwo
- Adolf Dygacz

Podstawa programowa

edukacja regionalna, muzyka, wiedza o kulturze

Jakie umiejętności zdobędą uczestnicy

Uczestnicy zajęć potrafią:

- opisać tematykę pieśni zawodowych
- znają etnomuzykologiczne dokonania Adolfa Dygacza
- wiedzą, że pieśń górnicza wiąże się z tradycjami regionu, w którym istniało górnictwo

Metody i formy pracy

- dyskusja
- praca w grupach
- praca z tekstem pieśni
- wspólny śpiew (gra na instrumentach)
- słuchanie materiałów muzycznych

Jak to zrobić

Wprowadzenie: omówienie tematu: nawiązanie do tradycji górniczych na terenie gminy Psary (materiały dla nauczyciela), zapoznanie uczniów z pieśnią górniczą (materiały dla nauczyciela), przedstawienie postaci etnomuzykologa Adolfa Dygacza (materiały dla nauczyciela)

Prezentacja: Proponujemy odsłuchać pieśń *Górnik ci, ja górnik* (materiały wideo) lub innych wybranych przykładów pieśni ze zbiorów Adolfa Dygacza (zbiory znajdują się w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej i na stronach Muzeum Etnograficznego w Chorzowie)

Analiza tekstów pieśni:

Idzie górnik drogą (śpiewa Anastazja Gwóźdź, Jaworzno, nagrano w 1964 roku, zbiory Adolfa Dygacza)]

Gdy kopalnie nastawały (śpiewa Emilia Dubiel, Zagórze, nagrano w 1972 roku, zbiory Adolfa Dygacza)

Dostałem się za górnika (śpiewa Emilia Dubiel, Zagórze, nagrano w 1972 roku, zbiory Adolfa Dygacza)

Praca w grupach: wspólne śpiewanie – nauka pieśni *Górnik ci ja, górnik* (tekst – materiały dla nauczyciela) – możliwa realizacja na flecie prostym lub dzwoneczkach (lekcje muzyki)

Czego potrzebujemy

komputer i głośniki, w przypadku realizacji pieśni na instrumencie potrzebne dzwonki, flet prosty, instrumenty

Materiały do pobrania

1. Materiały dla nauczyciela.
2. Zapis nutowy pieśni.
3. Materiały wideo.

Wskazówki

W obszernych zbiorach [Śląskiej Biblioteki Cyfrowej](#) znajduje się wiele przykładów muzycznych (bezpłatny, wolny dostęp). Zbiory regularnie udostępnia też [Muzeum Górnos Śląski Park Etnograficzny w Chorzowie](#).

Autorki

Agata Hofelmajer-Roś, Agata Krajewska

Licencje

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe

Wprowadzenie

W obszarze gminy Psary obok funkcji rolniczych rozwijało się górnictwo. Od najdawniejszych czasów w rejonie Góry Siewierskiej istniało górnictwo kruszcowe. Wydobywano tu rudę żelaza, którą przetapiano w kuźniach zbudowanych w roku 1724 pod Siewierzem. Jeszcze w latach 1833–1856 istniało pięć kopalni rudy żelaza. Rudę żelaza w Strzyżowicach eksploatowano do początków XX w.

Początki górnictwa węglowego na terenie gminy Psary sięgają XVIII w. Najstarsza kopalnia Zagłębia Dąbrowskiego – „Tadeusz” leżała właśnie na tym terenie. Eksploatowano pokłady „Andrzej”, „Tadeusz”, „Hoym”, zalegające pomiędzy wsiami: Psary, Strzyżowice, Wojkowice Kościelne i Gródków. Obszar pokładów węgla nazywano „Zagłębiem Strzyżowickim”. Na terenie gminy eksploatowano także wapienie. Uruchomiona w 1857 r. cementownia w Grodźcu bazowała na eksploatacji wapienia w kamieniołomach na pograniczu Rogoźnika i Strzyżowic oraz na Wale.

Zbiór pieśni o tematyce górniczej w antologii Adolfa Dygacza

Szczególne miejsce w archiwalnej kolekcji muzycznej Adolfa Dygacza zajmują pieśni z grup zawodowych, które na terenie uprzemysłowionego Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego związane były głównie z górnictwem i hutnictwem.

O tym, jak istotna dla Dygacza stała się ta tematyka świadczy praca *Ludowe pieśni górnicze w Zagłębiu Dąbrowskim*, w której folklorysta dokonał własnej systematyki, wyodrębniając w zasobach folkloru muzycznego tych grup pieśni: obrzędowe i zwyczajowe, historyczne, społeczne i rewolucyjne, o zawodzie, o pracy, rodzinne, towarzyskie, zalotne i miłosne, komiczne i satyryczne, o muzykowaniu i tańcu oraz tańce zawodowe.

Tak opracowana klasyfikacja ukazuje bogactwo i różnorodność zwłaszcza folkloru górniczego, zarówno w warstwie słownej jak i melodycznej. Stanowi on ciekawą opowieść o życiu codziennym, ciężkiej pracy, honorze, przywiązaniu do zawodu, ale także o górniczej obyczajowości, dniu powszednim, rodzinie czy też zabawie. W górniczym repertuarze odnajdziemy sporo pieśni o kowalach, ślusarzach, stolarzach, gdyż w dawnych kopalniach pracowali przedstawiciele wielu potrzebnych wówczas profesji.

Po odkryciu pieśni ropiarskiej Dygacz zainteresował się tradycyjną twórczością przemysłu naftowego. Swoimi badaniami terenowymi objął on zakłady znajdujące się w obrębie powiatu krośnieńskiego, odnotowując 37 pieśni z różnymi wariantami. Choć przeważały w nich znane melodie, nowy ropiarski tekst stał się istotnym źródłem informacji o procesach produkcyjnych jakie toczyły się przy wydobyciu nafty.

Pieśni górnicze o pracy i o zawodzie

Budując własną systematykę folkloru muzycznego Adolf Dygacz wprowadził podział na pieśni o zawodzie oraz pieśni o pracy.

W pieśniach o zawodzie podkreślane były zalety górników – ich honor, pracowitość, wytrwałość, a także estyma – szacunek u ludzi, powodzenie u dziewcząt. Krytykowano niesumienność robotników stroniących od wysiłku, co przewija się także w górniczych anegdotach, przysłowiach i prozie.

Pieśni o pracy odnosiły się do codziennych górniczych czynności – wczesnej pobudki, zabrania naszykowanego przez żonę śniadania i lampy górniczej, drogi na szczytę, dotarcia pod ziemię za pomocą drabin, kubłów i wind, powrotu do domu i odpoczynku przy kufelku piwa. Droga górnika do miejsca pracy była zazwyczaj długa i uciążliwa, pokonywana pieszo, na skróty, przez pola i miedze. Pieśni relacjonowały także wydarzenia w kopalni, sporo miejsca poświęcając koniom, głównej sile pociągowej wspierającej górników w ich trudzie. W tekstach znajdziemy również nazwy charakterystycznych narzędzi górniczych takich jak: kilof, perlik, młotek górniczy o gładkich obustronnie obuchach i łukowatym kształcie, żelazko, czyli młot – klin żelazny, łopata, niecki dla podręcznego zbierania urobku, laska do ręcznego drążenia otworów, łójówka, kaganek, lampa karbidowa i róg z prochem strzelniczym.

Górnik ci ja, górnik

zbiory Adolfa Dygacza, oprac. Agata Krajewska

Górnik ci ja górnik,
na krzyż młotki nosze,
ej, niejednej ja dziewczynie
serduszka ukrusze.

Dziewczęta, dziewczęta,
pełniutko was wszędzie,
ej, nie zgadnie ani jedna,
którą moją będzie.

Górnik ci ja, górnik,
na krzyż młotki nosze,
ej, kochają mnie dziewczuchy
choć ich sie nie prosze.